

Η επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης*

Θεόδωρος Π. Φορτσάκης

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Περίληψη

Η ελληνική δικαιοσύνη πάσχει, ιδίως λόγω της μεγάλης αργοπορίας στην απονομή της, που συχνά οδηγεί σε καταστάσεις αρνησιδικίας. Αυτό κλονίζει το περί δικαίου αίσθημα των πολιτών, αλλά αποτελεί και σημαντικό ανασχετικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης. Οι πολλές καταδίκες από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου πλήττουν το διεθνές κύρος της χώρας ως κράτους δικαίου. Τα αίτια της βραδύτητας αυτής είναι πολλαπλά, εξωγενή και ενδογενή. Η εισήγηση επιδιώκει να τα εντοπίσει σχηματικά και να προτείνει τρόπους αντιμετώπισής τους γενικούς, αλλά και εμπειρικούς, ανά κατηγορία υποθέσεων και δικαστηρίων, που όμως δεν αρκούν πλέον χωρίς συνολικό ανασχεδιασμό. Για να επιτευχθεί η πολυπόθητη έγκαιρη εκδίκαση των υποθέσεων, τα διάφορα μέτρα επιτάχυνσης πρέπει να συνοδευτούν και από δραστική μείωση της δικαστικής ύλης, σε ποσοστό τουλάχιστον 75%! Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει μέχρι τώρα, η προσπάθεια πρέπει πρωτίστως να στραφεί στη μείωση αυτή. Η αντιμετώπιση των εξωγενών παραγόντων απαιτεί μακρό χρόνο. Παράλληλα χρειάζεται ένα νέο δικονομικό σύστημα, με διαφορετική μεταχείριση των παλαιών και των νέων υποθέσεων. Κρίσιμη είναι η δημιουργία Παρατηρητηρίου στο Υπουργείο Δικαιοσύνης με αναλυτική καταγραφή όλων των δεδομένων. Για τη βελτίωση πρέπει κατ' αρχάς να εξαντληθούν οι δυνατότητες του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου, μερικές από τις οποίες επισημαίνονται στην εισήγηση, και αργότερα να ληφθούν νομοθετικές πρωτοβουλίες για ριζικότερα μέτρα. Όταν έρθει η ώρα της αναθεώρησης του συντάγματος θα πρέπει να ανασυγκροτηθεί το κεφάλαιο περί δικαιοσύνης. Στο θέμα αυτό μόνον ακροθιγώς γίνεται αναφορά εδώ. Θα χρειαστεί χρόνος, επιμονή και υπομονή. Δεν υπάρχουν μαγικές λύσεις. Η ποιότητα της δικαιοσύνης, στοιχείο της οποίας είναι η απονομή της με εύλογο ρυθμό, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον βαθμό πολιτισμού της κοινωνίας στο πλαίσιο της οποίας απονέμεται.

* Το κείμενο αυτό αποδίδει, σε μεγάλο βαθμό, επικαιροποιημένη, την εισήγηση που αναπτύχθηκε στη δημόσια συζήτηση που οργάνωσε για τη Δικαιοσύνη η Κίνηση Πολιτών την 16η Μαΐου 2012, στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. Διατηρήθηκε η προφορική δομή του λόγου.

A. Αποτελεί κοινό τόπο η διαπίστωση ότι η ελληνική δικαιοσύνη πάσχει. Από τα παράπονα που διατυπώνονται μεγάλο μέρος αναφέρεται στη μεγάλη αργοπορία της απονομής της. Πράγματι, η σημερινή κατάσταση όχι μόνο κλονίζει το περί δικαίου αίσθημα των πολιτών, αλλά αποτελεί και σημαντικό ανασχετικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Η τόσο βραδεία απόδοση της δικαιοσύνης αποτελεί αναμφισβήτητη μορφή αρνησιδικίας, με όλα τα συνεπαγόμενα αρνητικά αποτελέσματα. Η βραδύτητα αυτή έχει στοιχίσει στο ελληνικό Δημόσιο πολλές καταδίκες από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε σημαντικές αποζημιώσεις. Έτσι και το διεθνές κύρος της χώρας ως κράτους δικαίου υφίσταται, εξ αυτού του λόγου, σημαντικό πλήγμα. Επομένως, το όφελος από τη βελτίωση του χρόνου απονομής της δικαιοσύνης θα είναι πολλαπλό: θα ενισχύσει στη συνείδηση των πολιτών την αντίληψη ότι απονέμεται δικαιοσύνη, θα συντελέσει στην απεμπλοκή από την οικονομική κρίση με την ενίσχυση των επενδύσεων και της ανάπτυξης, αλλά και θα ανυψώσει το διεθνές κύρος της χώρας ως κράτους δικαίου.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η κατάσταση στην Ελλάδα σήμερα είναι απογοητευτική. Τα στατιστικά στοιχεία είναι αμείλικτα: εκκρεμούν εκατοντάδες χιλιάδες υποθέσεις. Οι μέσοι όροι συχνά συγκαλύπτουν την πραγματική διάρκεια της αναμονής για εκδίκαση, που μπορεί να υπερβαίνει ακόμη και τη δεκαετία, ανάλογα με το συγκεκριμένο δικαστήριο και τη συγκεκριμένη κατηγορία υπόθεσης. Σχηματικά αξίζει να αναφερθεί για τη διοικητική δικαιοσύνη ότι στο Συμβούλιο της Επικρατείας εκκρεμούν σχεδόν 28.000 υποθέσεις, με μέσο όρο εκδίκασης πέντε χρόνια. Στα εννέα λειτουργούντα Διοικητικά Εφετεία εκκρεμούν περισσότερες από 60.000 υποθέσεις, με μέσο όρο εκδίκασης τριάντα χρόνια, ενώ στα τριάντα Διοικητικά Πρωτοδικεία εκκρεμούν πάνω από 376.000 υποθέσεις, με μέσο όρο εκδίκασης πέντε χρόνια. Στο Ελεγκτικό Συνέδριο εκκρεμούν περισσότερες από 30.000 υποθέσεις, με μέσο όρο εκδίκασης τρία χρόνια (βλ. στο Διάγραμμα 2 την προτελευταία κατάταξη της χώρας μας στη μελέτη του CEPEJ).

Αντίστοιχα είναι και τα στοιχεία για την πολιτική δικαιοσύνη: στον Άρειο Πάγο εκκρεμούν σχεδόν 2.700 υποθέσεις, με μέσο όρο εκδίκασης ένα χρόνο, στα είκοσι ένα πολιτικά Εφετεία εκκρεμούν πάνω από 36.000 υποθέσεις, με μέσο όρο εκδίκασης τρία χρόνια, στα εξήντα τέσσερα Πρωτοδικεία εκκρεμούν πάνω από 255.000 υποθέσεις, με μέσο όρο εκδίκασης τρία χρόνια στις αστικές και τέσσερα χρόνια στις ποινικές υποθέσεις, ενώ στα τριακόσια ένα Ειρηνοδικεία εκκρεμούν περισσότερες από 500.000 υποθέσεις, με μέσο όρο εκδίκασης τρία χρόνια, διάρκεια που αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά, ίσως και να διπλασιαστεί, λόγω του συνεχώς αυξανόμενου όγκου των αιτήσεων των υπερχρεωμένων νοικοκυριών και της μεταφοράς σε αυτά μεγάλου μέρους των υποθέσεων της εκούσιας δικαιοδοσίας (βλ. στο Διάγραμμα 3 την τελευταία κατάταξη της χώρας μας στη μελέτη του CEPEJ).

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι ότι από το 1997 μέχρι σήμερα, η Ελλάδα έχει καταδικαστεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε περισσότερες από 360 υποθέσεις για υπερβολικές καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης από όλα τα δικαστήρια, πολιτικά, ποινικά και διοικητικά. Συγκεκριμένα, στα 47 κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης η Ελλάδα κατέχει την τέταρτη σειρά στις παραβιάσεις της εύλογης διάρκειας της δίκης. Υπάρχει μάλιστα και ακραία υπόθεση για την οποία η χώρα μας καταδικάστηκε, γιατί καθυστέρησε η έκδοση απόφασης είκοσι επτά ολόκληρα χρόνια! Για όλα αυτά το Δημόσιο καταδικάστηκε να καταβάλει σχεδόν 8,5 εκατομμύρια ευρώ για χρηματική αποζημίωση και ηθική ικανοποίηση. Ο Έλληνας νομοθέτης αναγκάστηκε έτσι, για να αποφύγει τις καταδίκες αυτές, να αναγνωρίσει δικαίωμα αποζημίωσης των διαδίκων λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης στις διοικητικές διαφορές, θεσπίζοντας ένα νέο ένδικο βοήθημα με τα άρθρα 53-55 του Ν. 4055/2012 για τη δίκαιη δίκη. Ήδη εκδόθηκαν σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας (βλ. τη ΣτΕ 4467/2012, με την οποία επιδικάστηκε σε πολίτη χρηματική ικανοποίηση ύψους 4.800 €).

B. Στην Ελλάδα η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης έχει λάβει ασυνήθιστα μεγάλη διάσταση, όμως η αργοπορία αυτή δεν αποτελεί αποκλειστικό ελληνικό φαινόμενο. Έτσι, σε πολλές χώρες του εξωτερικού, αλλά και διεθνώς, εκπονούνται συνεχώς μελέτες με αντικείμενο την εξεύρεση μηχανισμών επιτάχυνσης της δικαιοσύνης. Σε διεθνές επίπεδο, οι πλέον ενδιαφέρουσες διεξάγονται από τη Διεθνή Τράπεζα στο πλαίσιο του προγράμματος «Επιχειρείν» ("Doing Business"), η οποία κατατάσσει την αποτελεσματικότητα του δικαστικού

συστήματος κάθε κράτους με βάση πέντε δείκτες αξιολόγησης, ιδίως δε, σε θέματα εφαρμογής των συμβάσεων παρακολουθεί την εξέλιξη μιας επίδικης διαφοράς με κριτήρια τον χρόνο, το κόστος και τον αριθμό των διαδικασιών που εμπλέκονται από τη στιγμή που ο ενάγων καταθέτει την αγωγή μέχρι τη στιγμή που εκτελείται η απόφαση. Αντίστοιχες μελέτες διεξάγει το Παγκόσμιο Πρόγραμμα για τη Δικαιοσύνη ("World Justice Project"), ένας ανεξάρτητος μη κερδοσκοπικός οργανισμός που συστήθηκε το 2006 με πρωτοβουλία του Αμερικανικού Δικηγορικού Συλλόγου (American Bar Association).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει συστήσει την ειδική Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ), με σκοπό τη βελτίωση της λειτουργίας και αποτελεσματικότητας της Δικαιοσύνης στα 47 κράτη μέλη του και την προώθηση των απαραίτητων νομικών εργαλείων που υιοθετούνται στο πλαίσιο του. Η CEPEJ συλλέγει, αναλύει και αξιολογεί ανά διετία κοινά δικαστικά στατιστικά στοιχεία από όλα τα κράτη μέλη μέσω ειδικά διαμορφωμένου ερωτηματολογίου και δημοσιεύει τα τελικά πορίσματα σε συγκριτική μελέτη με τίτλο: «Η λειτουργία των δικαστικών συστημάτων και η κατάσταση της οικονομίας στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Ακόμη, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει συστήσει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη Δικαιοσύνη, η οποία, συνεργαζόμενη στενά σε θέματα τεχνογνωσίας και ανάλυσης με το CEPEJ, συντάσσει ετήσιο πίνακα αποτελεσμάτων με τις κυριότερες παραμέτρους των συστημάτων δικαιοσύνης των κρατών μελών της. Τα δεδομένα αυτά είναι απαραίτητα για την υιοθέτηση των μεταρρυθμίσεων στα εθνικά συστήματα δικαιοσύνης που απαιτούνται για την αναθέρμανση της οικονομικής ανάπτυξης, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τα διαφορετικά νομικά συστήματα και παραδόσεις κάθε κράτους μέλους. Παρουσιάζονται δείκτες απόδοσης για αστικές και εμπορικές υποθέσεις, οι οποίοι είναι σημαντικοί για την επίλυση εμπορικών διαφορών, καθώς και στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία των διοικητικών δικαστηρίων, δεδομένου ότι αυτά επιτελούν σημαντικό ρόλο σε ένα επιχειρηματικό περιβάλλον, ιδίως σε σχέση με τη χορήγηση αδειών ή την επίλυση διαφορών που ανακύπτουν με τις φορολογικές αρχές ή με εθνικούς ρυθμιστικούς φορείς.

Η συνείδηση της καίριας σημασίας της έγκαιρης απονομής της δικαιοσύνης για την ανάπτυξη και την οικονομία και το σχετικό ιδιαίτερο ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκφράζονται και στις δηλώσεις της αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που είναι αρμόδια για θέματα δικαιοσύνης, Vîniiane Reding, κατά την οποία: «Η ελκυστικότητα μιας χώρας ως τόπος πραγματοποίησης επενδύσεων και ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας ενισχύεται από την ύπαρξη ενός ανεξάρτητου και αποτελεσματικού συστήματος απονομής δικαιοσύνης» (http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-271_en.htm). Ο αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που είναι αρμόδιος για τις Οικονομικές και Νομισματικές Υποθέσεις, Olli Rehn, συμπληρώνει: «Η ύπαρξη ενός υψηλής στάθμης ανεξάρτητου και αποτελεσματικού συστήματος δικαιοσύνης συμβάλλει καθοριστικά σε ένα επιχειρηματικό περιβάλλον που ευνοεί την ανάπτυξη.» (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-285_en.htm?locale=en).

Γ. Προκειμένου η δικαιοσύνη να εκπληρώσει τη συνταγματική της αποστολή, δηλαδή την επίλυση των διαφορών, οφείλει όχι μόνο να είναι πλήρης και αποτελεσματική, αλλά και να απονέμεται σε εύλογο χρονικό διάστημα. Η βραδύτητα απονομής της δικαιοσύνης, επιπλέον των αρνητικών συνεπειών που ήδη επισημάνθηκαν ανωτέρω, διαβρώνει τον κοινωνικό ιστό και υπονομεύει τους δημοκρατικούς θεσμούς. Καίριο είναι λοιπόν το ερώτημα αν υπάρχει ιδεατός ρυθμός στην απονομή της. Για να επιτύχει τον σκοπό της η δικαιοσύνη, πρέπει να πληρούνται δύο βασικές προϋποθέσεις: ταχύτητα και ποιότητα. Εξάλλου η ταχύτητα αποτελεί και στοιχείο της ποιότητας. Πρέπει όμως πάντα να υπάρχει μια εύλογη χρονική απόσταση ανάμεσα στη γένεση της διαφοράς και στην επίλυσή της και τούτο διότι χρειάζεται χρόνος για ωρίμανση και μελέτη. Αυτό προϋποθέτει περιορισμένο αριθμό υποθέσεων. Όταν οι διαφορές είναι πολλές, υπερβολικά πολλές, τότε η λειτουργία της δικαιοσύνης υφίσταται στρέβλωση, διότι τελικά καλείται να υποκαταστήσει το έργο του νομοθέτη ή της εκτελεστικής εξουσίας. Ποιότητα σημαίνει, επιπλέον, σε ικανοποιητικό βαθμό διασφάλιση της προστασίας και πραγμάτωσης των δικαιωμάτων των διαδίκων και τήρησης της νομιμότητας, όπου υπάρχει διαφορά, πάντοτε βεβαίως στο πλαίσιο εύλογου χρόνου απονομής. Είναι επομένως πρωταρχικής σημασίας να επιτευχθεί σημαντικός περιορισμός των διαφορών που υπάγονται προς επίλυση στα δικαστήρια, δηλαδή δραστικός περιορισμός της δικαστικής ύλης.

Ο περιορισμός του αριθμού των διαφορών θέτει πρωτίστως το ζήτημα των ενδίκων μέσων και ειδικότερα της έφεσης. Μπορούμε να αναρωτηθούμε αν χρειάζεται όλες οι υποθέσεις να κρίνονται δύο φορές εξ αρχής ή μήπως θα ήταν σκόπιμο η έφεση να περιοριστεί και να λειτουργήσει σαν πραγματικός μηχανισμός ελέγχου της πρωτόδικης απόφασης και όχι, όπως κατά κόρον γίνεται σήμερα, ως δεύτερη δίκη για το ίδιο αντικείμενο. Ο μόνος τρόπος να περιοριστούν οι εφέσεις είναι να ορίσει ο νομοθέτης συγκεκριμένους λόγους για την άσκηση του ενδίκου αυτού μέσου. Αντίστοιχα πρέπει να περιοριστεί η αναίρεση. Η ανάγκη περιορισμού των διαφορών ενδίκων μέσων ενδιαφέρει ειδικότερα και την ποινική δίκη, όπου φτάνουμε να έχουμε συνολικά μέχρι και έξι διαφορετικά ένδικα μέσα στο πλαίσιο της ίδιας δίκης. Παρακάτω θα αναπτυχθούν και ορισμένες προτάσεις για την αφαίρεση από τη δικαστική δικαιοδοσία ορισμένων κατηγοριών διαφορών.

Α. Τα αίτια της αργοπορίας κατά την απονομή της δικαιοσύνης μπορούμε να τα κατατάξουμε σε εξωγενή και ενδογενή.

Από τα εξωγενή αίτια κυρίαρχο είναι από την πλευρά των πολιτών η δικομανία, δηλαδή η άκριτη και χωρίς επαρκή σοβαρό λόγο προσφυγή στη δικαιοσύνη. Η δικομανία αυτή έχει οδηγήσει στον τεράστιο αριθμό των υπό εκδίκαση υποθέσεων, όπως προκύπτει. Αυτή η παγιωμένη νοοτροπία για εύκολη, αλόγιστη, αβασάνιστη προσφυγή στη δικαιοσύνη, οφείλεται με τη σειρά της σε πολλούς παράγοντες, όπως καταρχήν γενικότερα σε έλλειψη παιδείας αποφυγής σε εμπλοκή σε διενέξεις και σε αδυναμία επίλυσης των προβλημάτων σε επίπεδο διαπροσωπικό, αλλά και σε έλλειψη κοινωνικών μηχανισμών που θα εμπόδιζαν τη γένεση της διαφοράς. Επίσης οφείλεται σε έλλειψη εμπιστοσύνης στους εξωδικαστικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών (βλ. κατωτέρω). Σε αυτά προστίθεται και η απουσία στοιχειώδους δεοντολογίας ορισμένων δικηγόρων που ωθούν τους εντολείς τους προς τη δικαστική διένεξη, αντί να τους διαφωτίσουν αντικειμενικά για την έκβαση της υπόθεσης και για τη δυνατότητα εξωδικαστικής επίλυσής της.

Ειδικά για τις διοικητικές διαφορές, τα προβλήματα επιδεινώνονται λόγω της κακής λειτουργίας της διοίκησης, της αδυναμίας θέσπισης αποτελεσματικών εσωτερικών μηχανισμών ελέγχου της νομιμότητας, συχνά δε και λόγω της μη συμμόρφωσης της διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις. Το επίπεδο απονομής (ποιότητα) της δικαιοσύνης είναι δείκτης πολιτισμού μιας χώρας: τα στοιχεία αυτά είναι αλληλένδετα. Δεν μπορούμε να βελτιώσουμε τη δικαιοσύνη μόνη της, αν δεν βελτιώσουμε τον περίγυρο.

Από τα εξωγενή αίτια κυρίαρχα είναι από την πλευρά της Πολιτείας η πολυνομία και κακονομία, δηλαδή ο υπερβολικά μεγάλος αριθμός των ρυθμίσεων που διαρκώς μεταβάλλονται και η κακή ποιότητα της νομοθεσίας. Ως προς την κακονομία, αρκεί να υπενθυμίσουμε ότι δεν τηρούνται ούτε οι διεθνείς κανόνες νομοθετικής ποιότητας του ΟΟΣΑ, ούτε καν οι λίγοι τέτοιοι κανόνες του ελληνικού Συντάγματος.

Παράλληλα, μέρος της ευθύνης φέρει και ο δικαστής, ο οποίος συχνά παρουσιάζει ευθυνόφοβες συμπεριφορές. Έτσι, για παράδειγμα, δεν ελέγχει αυτά που θεωρεί *interna corporis* της Βουλής: ενώ το Σύνταγμα προβλέπει ότι δεν επιτρέπεται να εισάγονται στους νόμους διατάξεις άσχετες με το κυρίως αντικείμενο που αυτοί ρυθμίζουν (άρθρο 74 παρ. 5 δ'), δεν ασκείται ως προς αυτό δικαστικός έλεγχος. Έτσι ένα αρχικώς εξωγενές αίτιο καθίσταται και ενδογενές. Στα ενδογενή περιλαμβάνεται και η σε πολλές αποφάσεις χωρίς λόγο υπερβολικά εκτενής, ακόμη και πολυσέλιδη, ανάπτυξη της αιτιολογίας των αποφάσεων. Βεβαίως η αιτιολογία επιβάλλεται συνταγματικά, αλλά τις περισσότερες φορές θα αρκούσε συνοπτική αιτιολογία με αναφορά στις εφαρμοζόμενες διατάξεις, όπως γίνεται και στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ο δικαστής, τέλος, δεν τολμά να απορρίψει μαζικά τα ένδικα βοηθήματα που ασκούνται χωρίς να τηρούνται οι βασικές προϋποθέσεις, όπως σε οφθαλμοφανείς περιπτώσεις αναρμοδιότητας, απαραδέκτου ή αβασίμου, παρόλο που υπάρχουν διατάξεις που του δίδουν αυτή τη δυνατότητα (βλ. στο Διάγραμμα 1 την κατάταξη της χώρας μας στην 4η θέση επί συνόλου 144 κρατών, ως προς τον δείκτη ανεξαρτησίας των δικαστών).

Μεταξύ των εξωγενών παραγόντων από πλευράς Πολιτείας σημαντική θέση κατέχει μια παράμετρος που συνήθως είτε αγνοείται πλήρως είτε πάντως υποτιμάται, το κόστος της δικαιοσύνης. Είναι προφανές ότι το κόστος αυτό πρέπει να είναι τόσο για το κράτος όσο και για τον πολίτη εύλογο, ούτε υπερβολικό για το πρώτο ούτε απαγορευτικό για τον δεύτερο. Εδώ τίθεται και το ζήτημα του αριθμού των δικαστών, για το

οποίο γίνεται λόγος παρακάτω. Στην Ελλάδα σήμερα το γενικό ποσό που ξοδεύεται για τη δικαιοσύνη την κατατάσσει στην 98η θέση ανάμεσα στις 144 χώρες της μελέτης του Συμβουλίου της Ευρώπης (Διάγραμμα 3).

Ε. Οι εναλλακτικές μορφές επίλυσης διαφορών, εφόσον χρησιμοποιηθούν μαζικά, προσφέρουν τη δυνατότητα δραστηκής μείωσης του όγκου των διαφορών που υποβάλλονται προς δικαστική επίλυση. Στις μορφές αυτές περιλαμβάνονται ειδικότερα: α) η προσφορά καλών υπηρεσιών, όπου ο προσφέρων τις υπηρεσίες του δεν προτείνει λύση, αλλά περιορίζεται να διευκολύνει τα μέρη να την ανεύρουν μόνο τους, β) η διαμεσολάβηση, όπου ο διαμεσολαβητής προτείνει λύση, γ) ο συμβιβασμός, δηλαδή η με εκατέρωθεν παραχωρήσεις επίλυση της διαφοράς, και δ) η διαιτησία. Από τις μορφές αυτές η πρώτη είναι τρόπον τινά «νόθα», διότι, εφόσον καταλήξει, οδηγεί είτε στην αποδοχή των θέσεων του ενός μέρους είτε σε συμβιβασμό, ενώ, αν αποτύχει, μπορεί να οδηγήσει σε διαμεσολάβηση ή διαιτησία. Η διαιτησία αποτελεί μορφή εξωκρατικής δικαστηριακής επίλυσης της διαφοράς. Παρά την έκδοση σχετικής Σύστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης (2001/9), η Ελλάδα δεν έχει αναπτύξει επαρκώς τις εναλλακτικές μορφές. Είναι προφανές ότι θα συμβάλουν καθοριστικά στη μείωση της δικαστικής ύλης. Τελευταία έχουν νομοθετικά ενισχυθεί, αφενός μεν η εξωδικαστική διαμεσολάβηση (α), αφετέρου δε η δικαστική μεσολάβηση (β), ενώ κατοχυρώνονται και διάφορες μορφές διαιτησίας (γ).

α) Η εξωδικαστική διαμεσολάβηση

Η διαμεσολάβηση εντάχθηκε επίσημα στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 3898/2010 «Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις». Με τη διαμεσολάβηση τα μέρη επιδιώκουν με τη βοήθεια του διαμεσολαβητή, ο οποίος είναι ένα ανεξάρτητο τρίτο πρόσωπο, να προσδιορίσουν τα θέματα της διαφοράς τους, να ερευνήσουν τις εναλλακτικές λύσεις για τη διευθέτησή της και να επιχειρήσουν να καταλήξουν σε συμφωνία που θα ικανοποιεί τα αληθινά συμφέροντά τους. Ο διαμεσολαβητής βοηθάει τα μέρη με τις κατάλληλες διαπραγματευτικές τεχνικές να συνειδητοποιήσουν τα συμφέροντά τους, ώστε να καταλήξουν σε κοινά αποδεκτή λύση. Η διαδικασία εξελίσσεται χωρίς δημοσιότητα, διασφαλίζοντας έτσι τυχόν εμπιστευτικές πληροφορίες των μερών, ενώ ενισχύεται και η ελαστικότητα της διαδικασίας, που επιτρέπει στα μέρη να κινούνται πιο ελεύθερα. Η ενδεχόμενη συμφωνία θα προκύψει μετά από την ανάδειξη και τη συνεκτίμηση όλων των στοιχείων, νομικών και μη, που εξυπηρετούν τα συμφέροντα των μερών, και θα αποδοθεί εγγράφως σε πρακτικό το οποίο κατατίθεται στη γραμματεία του κατά τόπον αρμόδιου μονομελούς πρωτοδικείου και αποτελεί εκτελεστό τίτλο. Η προσφυγή στη διαμεσολάβηση διακόπτει την παραγραφή και την αποσβεστική προθεσμία άσκησης των αξιώσεων. Σύμφωνα με μελέτη που χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ο χρόνος που χάνεται λόγω της μη προσφυγής σε διαμεσολάβηση υπολογίζεται σε 331 έως 446 επιπρόσθετες ημέρες κατά μέσο όρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι δε επιπλέον νομικές δαπάνες κυμαίνονται από 12.471 ευρώ έως 13.738 ευρώ ανά υπόθεση (βλ. Δελτίο Τύπου ΕΕ, 24/11/2011). Γι' αυτό οι διάδικοι πρέπει να ενθαρρύνονται να καταφεύγουν στη διαμεσολάβηση με την παροχή διαφόρων κινήτρων (όπως π.χ. φορολογικών, μειωμένων εξόδων, σε συνδυασμό με την αύξηση κόστους προσφυγής στα τακτικά δικαστήρια κ.λπ.). Επίσης αντιστοίχως πρέπει να ενθαρρύνονται οι δικηγόροι (όπως π.χ. με παροχή κινήτρων με πρόβλεψη προείσπραξης μεγαλύτερης αμοιβής).

β) Η δικαστική μεσολάβηση (κατ' άρθρο 214B ΚΠολΔ)

Σύμφωνα με τη νέα διάταξη του άρθρου 214B ΚΠολΔ, που εισήχθη με τον Ν. 4055/2012 για τη δίκαιη δίκη, διαφορές ιδιωτικού δικαίου μπορούν να επιλυθούν με προαιρετική προσφυγή σε δικαστική μεσολάβηση πριν από την άσκηση της αγωγής ή και κατά τη διάρκεια της εκκρεμοδικίας. Η δικαστική μεσολάβηση διεξάγεται από έναν ή περισσότερους προέδρους πρωτοδικών ή τους αρχαιότερους πρωτοδίκες, ως μεσολαβητές μερικής ή πλήρους απασχόλησης. Η προσφυγή στη μεσολάβηση είναι προαιρετική. Κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί, μετά ή διά πληρεξουσίου δικηγόρου, να προσφεύγει στον κατά τόπο αρμόδιο μεσολαβητή δικαστή υποβάλλοντας γραπτώς το αίτημά του. Η διαδικασία περιλαμβάνει ξεχωριστές και κοινές ακροάσεις και συζητήσεις των μερών και των πληρεξουσίων δικηγόρων τους με τον μεσολαβητή δικαστή, ο οποίος μπορεί να απευθύνει στα μέρη μη δεσμευτικές προτάσεις επίλυσης της διαφοράς. Επίσης, η διάταξη παρέχει την ευχέρεια στα δικαστήρια

πρώτου ή δεύτερου βαθμού να καλούν τα μέρη να προσφύγουν στη δικαστική μεσολάβηση για την επίλυση της διαφοράς τους και ταυτόχρονα να αναβάλουν την εκδίκαση της υπόθεσης σε σύντομη δικάσιμο. Η τελική συμφωνία αποτελεί εκτελεστό τίτλο και η προσφυγή στη δικαστική μεσολάβηση, όπως και στη διαμεσολάβηση, διακόπτει την παραγραφή και την αποσβεστική προθεσμία άσκησης των αξιώσεων.

γ) Η διαιτησία

Είναι απαραίτητη η προώθηση μεγάλου όγκου υποθέσεων προς τη διαιτησία με την όχι μόνο θεωρητική, αλλά και στην πραγματικότητα κατάργηση του μονοπωλίου της επίλυσης των διαφορών από τα κρατικά δικαστήρια, με την περαιτέρω ανάπτυξη «ιδιωτικών» διαιτητικών δικαστηρίων, υπό τους περιορισμούς βεβαίως που θέτει η επιφύλαξη της παραγράφου 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος. Δηλαδή η διαιτησία πρέπει να είναι εναρμονισμένη με τις διατάξεις του Συντάγματος και της ΕΣΔΑ. Ιστορικά, τα πρώτα Συντάγματα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους επέτρεπαν ρητά την προσφυγή των υποθέσεων στη διαιτησία, όπως το άρθρο 139 του Συντάγματος της Τροιζήνας (1827), το άρθρο 286 του Ηγεμονικού Συντάγματος (1832), ακόμα και το άρθρο 86 του Συντάγματος του Ρήγα. Από το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελεύθερης κίνησης και συμμετοχής στην κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας (άρθρο 5 παρ. 1 Σ.), σε συνδυασμό και με την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων (άρθρο 361 ΑΚ), απορρέει το δικαίωμα των ενδιαφερόμενων διαδίκων να συμφωνήσουν ελεύθερα τη διαιτητική λύση της διαφοράς τους, όπως πάγια το αναγνωρίζει και η νομολογία.

ΣΤ. Προσεγγίζοντας καθαρά εμπειρικά τα αίτια της ενδογενούς παθολογίας της δικαιοσύνης, μπορούμε να προτείνουμε ορισμένες άμεσες λύσεις αξιοποιώντας πρώτα-πρώτα τα μέσα που έχουμε στη διάθεσή μας, χωρίς νομοθετικές τροποποιήσεις ή συνταγματικές αλλαγές. Προτείνουμε λοιπόν να γίνουν σήμερα αυτά που επιτρέπει ο νόμος και σε επόμενα στάδια τα υπόλοιπα, καθώς, όπως έχει αποδειχθεί, η πρακτική που υπαγορεύουν οι δυνάμεις της αδράνειας επαναφέρει αυτά που η νομοθετική αλλαγή θέλησε να διορθώσει.

Χρειάζονται καταρχήν μερικά γενικά μέτρα, με πρώτο τη μηχανογράφηση όλων των υπηρεσιών όλων των δικαστηρίων. Η πλήρης αυτή μηχανογράφηση θα απεμπλέξει σε μεγάλο βαθμό το σύστημα. Αναφέρω απλώς ότι στην Αθήνα, από τα πολιτικά δικαστήρια, μόνο το Πρωτοδικείο και ο Άρειος Πάγος διαθέτουν πλήρη μηχανογράφηση, ενώ στο Ειρηνοδικείο και το Εφετείο υπάρχουν υπηρεσίες και διαδικασίες οι οποίες ακόμα λειτουργούν χειρόγραφα. Σπουδαία ώθηση θα δώσει η ηλεκτρονική δίκη, δηλαδή η ηλεκτρονική κατάθεση των δικογράφων, των προτάσεων και των σχετικών εγγράφων έως την έκδοση αποφάσεων απευθείας καθαρωγραμμένων και θεωρημένων (βλ. στο Διάγραμμα 5 την τελευταία κατάταξη της χώρας μας στη μελέτη του CEPEJ).

Ίσως ενοχλήσει πολλούς, αλλά θεωρώ ότι πρέπει επίσης να καταργηθεί το υπερβολικό διάστημα των δικαστικών διακοπών κάθε έτους (όχι βεβαίως οι διακοπές των δικαστών), ώστε να εξοικονομηθεί παραγωγικά όλος αυτός ο χρόνος. Είναι επίσης αναγκαίο να επεκταθεί το ωράριο λειτουργίας των ακροατηρίων και από 9-3 που είναι σήμερα να γίνει τουλάχιστον δωδεκάωρο δηλαδή 8 π.μ. έως 8 μ.μ. Αλλά το κυριότερο είναι να ληφθούν αμέσως συγκεκριμένα μέτρα, ανά κατηγορία υποθέσεων και ανά δικαστήριο. Πρέπει επίσης τον μεγάλο όγκο των σωρευμένων υποθέσεων να τον χειριστούμε διαφορετικά από τις νεότερες.

α) Στις αλλαγές που προτείνονται στο πλαίσιο της πολιτικής δίκης περιλαμβάνονται:

- η άμεση επίδοση αγωγής με την κατάθεσή της,
- η απαγόρευση αναβολής λόγω μεταγενέστερου προσδιορισμού προσεπίκλησης/ανταγωγής,
- η απλοποίηση των διαδικασιών, π.χ. η παροχή δυνατότητας συμπλήρωσης της αγωγής με τις προτάσεις, ώστε να περιοριστεί η απόρριψη λόγω αοριστίας και γενικότερα ο περιορισμός των δικονομικών απαράδεκτων για να διασφαλιστεί η ουσιαστική πρόοδος δίκης,
- η ενοποίηση των ειδικών διαδικασιών,

- ο αποκλεισμός υποθέσεων λόγω ποσού και η επίλυση των μικροδιαφορών μόνον εξωδικαστικά,
  - η θέσπιση αποσβεστικών προθεσμιών για τον προσδιορισμό και τη συζήτηση ενδίκων μέσων μετά την άσκησή τους,
  - η αποσυμφόρηση ιδίως των ειρηνοδικείων (υπερχρεωμένα νοικοκυριά, εκούσια δικαιοδοσία, σωματεία, κ.λπ.): σήμερα προσδιορίζεται τακτική δικάσιμος στο Ειρηνοδικείο Αμαρουσίου το 2020, ενώ η δημοσίευση διαθήκης για το 2017!
- β) Αλλαγές που προτείνονται στο πλαίσιο της ποινικής δίκης: χρειάζεται σημαντική μείωση της ποινικής ύλης, με μαζική αποποινικοποίηση των αδικημάτων ήσσονος σημασίας (όπως είναι τα πολεοδομικά, τα ασφαλιστικά, τα φορολογικά κ.λπ.) και τη μετατροπή τους σε διοικητικές παραβάσεις (με επιβολή διοικητικών κυρώσεων, π.χ. προστίμων κ.λπ.), ώστε και να αποφεύγεται και ο ηθικός στιγματισμός των πολιτών. Επιπλέον, η ποινική διαδικασία δεν επιτρέπεται να αποτελεί τρόπο είσπραξης των δημόσιων εσόδων! Στο σημείο αυτό υπάρχει πλήρης σύγχυση και πρέπει να μπει μια τάξη σε αυτή τη στρέβλωση. Πρέπει επίσης να απαγορευτεί η χορήγηση δεύτερης αναβολής. Να επιδιώκεται η έκδοση απόφασης και η καθαρογραφή να γίνεται επιτόπου, με σύντομες αποφάσεις και με άμεση επίδοση αποσπάσματος. Να υπάρξει περιορισμός ενδίκων μέσων (π.χ. κατά των βουλευμάτων). Να ενισχυθεί ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής και να επεκταθεί σε όλα τα αδικήματα του ποινικού κώδικα υπό την εποπτεία δικαστή που θα έχει και την τελική ευθύνη επίτευξης της συνδιαλλαγής.
- γ) Αλλαγές που προτείνονται στο πλαίσιο της διοικητικής δίκης: εδώ επιβάλλεται πρωτίστως άμεση αντιμετώπιση ενός σημαντικού εξωγενούς παράγοντα, δηλαδή χρειάζεται άμεση βελτίωση της λειτουργίας της διοίκησης, με ανάπτυξη τυποποιημένων μορφών διοικητικών πράξεων και με ανάπτυξη αποτελεσματικών διοικητικών μορφών επίλυσης διαφορών. Ακόμη, πρέπει να επανέλθουμε σε ορισμένες κατηγορίες ειδικών διοικητικών δικαστηρίων, όπως π.χ. φορολογικών, δηλαδή σε τομείς όπου σήμερα, παρά την κατά κλάδο εξειδίκευση, δεν διασφαλίζεται επαρκής ποιότητα. Το ίδιο ισχύει και για τις κοινωνικοασφαλιστικές και τις πολεοδομικές διαφορές. Ιδίως στο πεδίο του φορολογικού δικαίου, ενώ βρισκόμαστε μπροστά σε νόμους με αδιανόητα κακή ποιότητα, η προστασία που παρέχεται στον πολίτη είναι από ελάχιστη έως και μηδενική. Όταν πρέπει να καταβληθεί ένα μεγάλο μέρος του προστίμου για να καταφύγει κανείς σε διοικητική προσφυγή, υποχρεωτικά πριν τη δικαστική, όταν τα πρόστιμα είναι υπέρογκα, ουσιαστικά άγριος μηχανισμός είσπραξης του σπάταλου Δημοσίου, καταρρακώνεται η έννοια του κράτους δικαίου. Πρέπει να θεσπιστεί απαγόρευση αναβολής λόγω μη αποστολής φακέλου από Διοίκηση, η οποία θα ισοδυναμεί με αποδοχή ισχυρισμών του διοικουμένου. Να επιτευχθεί μεταφορά ακυρωτικών αρμοδιοτήτων του Συμβουλίου της Επικρατείας στα Διοικητικά Εφετεία και στα Διοικητικά Πρωτοδικεία. Πρέπει να επεκταθεί η θέσπιση σε ευρύτερη κλίμακα διαδικασιών σε συμβούλιο, καθώς και των πιλοτικών δικών. Να απαγορευτεί η δεύτερη αναβολή στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Επίσης, να περιοριστούν και εδώ οι άσκοπες εφέσεις και τα ένδικα μέσα εκ μέρους των διαφόρων υπουργείων, σε συνεννόηση με το Υπουργείο Οικονομικών. Ο περιορισμός αυτός, αντιθέτως από ό,τι ορισμένοι υποστηρίζουν, δεν αντίκειται στην ΕΣΔΑ, διότι το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο είναι ατομικό δικαίωμα του πολίτη έναντι του κράτους και το αντίστροφο.
- δ) Μείωση της δικαστικής ύλης: για να επιτευχθεί η απαραίτητη μείωση της δικαστικής ύλης είναι αναγκαίο να εκμεταλλευτούμε τους υπάρχοντες φορείς, π.χ.: τους συμβολαιογράφους, τους ληξιαρχούς, τους δικηγόρους, τα μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, τα επαγγελματικά επιμελητήρια, τα ΚΕΠ κ.λπ. Για παράδειγμα, η έκδοση κληρονομητηρίων θα μπορούσε να ανατεθεί στους συμβολαιογράφους, η έκδοση συναινετικών διαζυγίων στους ληξιαρχούς, η σύσταση σωματείων να γίνεται από δικηγόρους με ιδιωτικό συμφωνητικό, όπως και οι προσωπικές εταιρείες, οι διορθώσεις αρχικής εγγραφής του κτηματολογίου σε ειδικές κτηματολογικές επιτροπές κ.λπ.
- ε) Χωροταξική ανακατανομή των δικαστηρίων: είναι απαραίτητη η συνένωση ή κατάργηση μικρών επαρχιακών ειρηνοδικείων και πρωτοδικείων. Η πραγματικότητα είναι ότι οι απαραίτητες αυτές συνενώσεις δεν γίνονται για μικροπολιτικούς πελατειακούς λόγους. Πρέπει να λειτουργήσουν μεταβατικά ειρηνοδικεία

και πρωτοδικεία. Η διαδικασία να μπορεί να προχωρεί μέσω διαδικτύου. Η συγκρότηση του δικαστηρίου να μπορεί να γίνει και μόνο για τη συζήτηση των υποθέσεων. Να διασπαστούν τα υπερκορεσμένα πρωτοδικεία.

- στ) Κωδικοποίηση της νομοθεσίας: με την κωδικοποίηση της νομοθεσίας θα εκλείψει σε μεγάλο βαθμό η ασάφεια ως προς το ισχύον δίκαιο και θα περιοριστεί η αναιρέση αποφάσεων. Για παράδειγμα, το 50% των εργατικών αποφάσεων αναιρούνται λόγω αντικρουόμενων διατάξεων. Με την κωδικοποίηση θα επιτευχθεί και απλοποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας με την κατάργηση ή αναδιατύπωση διατάξεων, ενώ θα βελτιωθεί και η νομοθετική διαδικασία παραγωγής. Είναι απορίας άξιο πώς δεν έχει γίνει μέχρι τώρα η κωδικοποίηση αυτή, οι δυσκολίες της οποίας δεν είναι τόσο μεγάλες.
- ζ) Κόστος δικαιοσύνης: μία από τις αιτίες για την κατάσταση της δικαιοσύνης είναι το πολύ χαμηλό κόστος προσφυγής στη δικαιοσύνη στην Ελλάδα, η οποία όμως καταλαμβάνει την τελευταία θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση για δαπάνες στον κλάδο της δικαιοσύνης, αφού αυτές αντιπροσωπεύουν μόλις το 0,15% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ), ενώ ο μέσος ευρωπαϊκός όρος βρίσκεται στο 0,29%. Και όμως το συγκριτικό πλεονέκτημα του χαμηλού κόστους πρόσβασης εξουδετερώνεται σε μεγάλο βαθμό από τη μεγάλη καθυστέρηση και τη συχνή χρήση ενδίκων μέσων. Χρειάζεται επομένως λελογισμένη αύξηση του κόστους προσφυγής στη δικαιοσύνη, όπως με θέσπιση παραβόλων με την κατάθεση της μήνυσης, αγωγής, παραβόλου για κάθε λόγο αναιρετικό κ.λπ. Επίσης πρέπει να επιδικάζονται τα πραγματικά δικαστικά έξοδα.
- η) Δικαστές - Δικαστήρια: παρά τα αντιθέτως υποστηριζόμενα, χρειάζεται δραστική μείωση του αριθμού των δικαστών. Στην Ελλάδα σήμερα απασχολούνται περίπου 30 δικαστές ανά 10.000 κατοίκους, ενώ στη Γαλλία 12, στην Ιταλία 11, στη Σουηδία και στη Φινλανδία 12. Η μείωση αυτή θα επιτρέψει και σημαντική αύξηση των εκμηδενισμένων σήμερα αμοιβών τους. Βεβαίως χρειάζεται συνολική ανακατανομή: για παράδειγμα ο μέσος όρος υπηρετούντων δικαστών σε πρωτοβάθμια δικαστήρια στην Ευρώπη είναι 70%, έναντι 58% στην Ελλάδα (βλ. στο Διάγραμμα 4 τα συγκριτικά στοιχεία των δικαστών από τη μελέτη του CEPEJ). Απαραίτητη είναι η ουσιαστική επαναλειτουργία της επιθεώρησης δικαστών με πραγματικό και αξιόπιστο έλεγχο απόδοσης, ιδίως των καθυστερήσεων, με επιβολή ενδεχομένων και πειθαρχικών ποινών, αλλά και με επιβράβευση της ταχύτητας και παραγωγικότητας, με ειδικές αμοιβές για εξαιρετικές επιδόσεις και προαγωγές. Πρέπει να ενισχυθεί η εκδίκαση από μονομελή ή τριμελή δικαστήρια, ενώ οι ολομέλειες των ανώτατων δικαστηρίων πρέπει να περιοριστούν δραστικά, π.χ. με εννεαμελή, ακόμη και με επταμελή σύνθεση.

Χρειάζεται συνεχής επιμόρφωση των δικαστών, με εξειδίκευση. Αν γινόταν συνταγματική αναθεώρηση, θα έπρεπε να προβλεφθεί και η δυνατότητα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας των δικαστών εκτός δικαστηρίων. Επίσης ο εμπλουτισμός της τάξεως των δικαστών με προσωπικότητες εκτός Σώματος. Επιπλέον, η εισαγωγή του θεσμού των «judges référendaires»/«judicial assistants», δηλαδή δικαστικών βοηθών με υψηλή νομική παιδεία, οι οποίοι επικουρούν τους ανώτατους δικαστές και υπό την ευθύνη και την καθοδήγησή τους θα επεξεργάζονται τις υποθέσεις, θα μελετούν τα νομικά ζητήματα, θα ερευνούν τη νομολογία και θα προτείνουν λύσεις, χωρίς όμως να συμμετέχουν στις διασκέψεις ούτε στην έκδοση των αποφάσεων. Ο θεσμός αυτός συναντάται και λειτουργεί με επιτυχία σε πολλές ευρωπαϊκές και μη χώρες, όπως στη Γαλλία, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη Γερμανία, στη Σουηδία, στις ΗΠΑ, στην Ινδία, στις Φιλιππίνες, στο Πακιστάν κ.α. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επίσης απασχολεί τέτοιους δικαστικούς βοηθούς με εξαετή θητεία.

Z. Συμπεράσματα

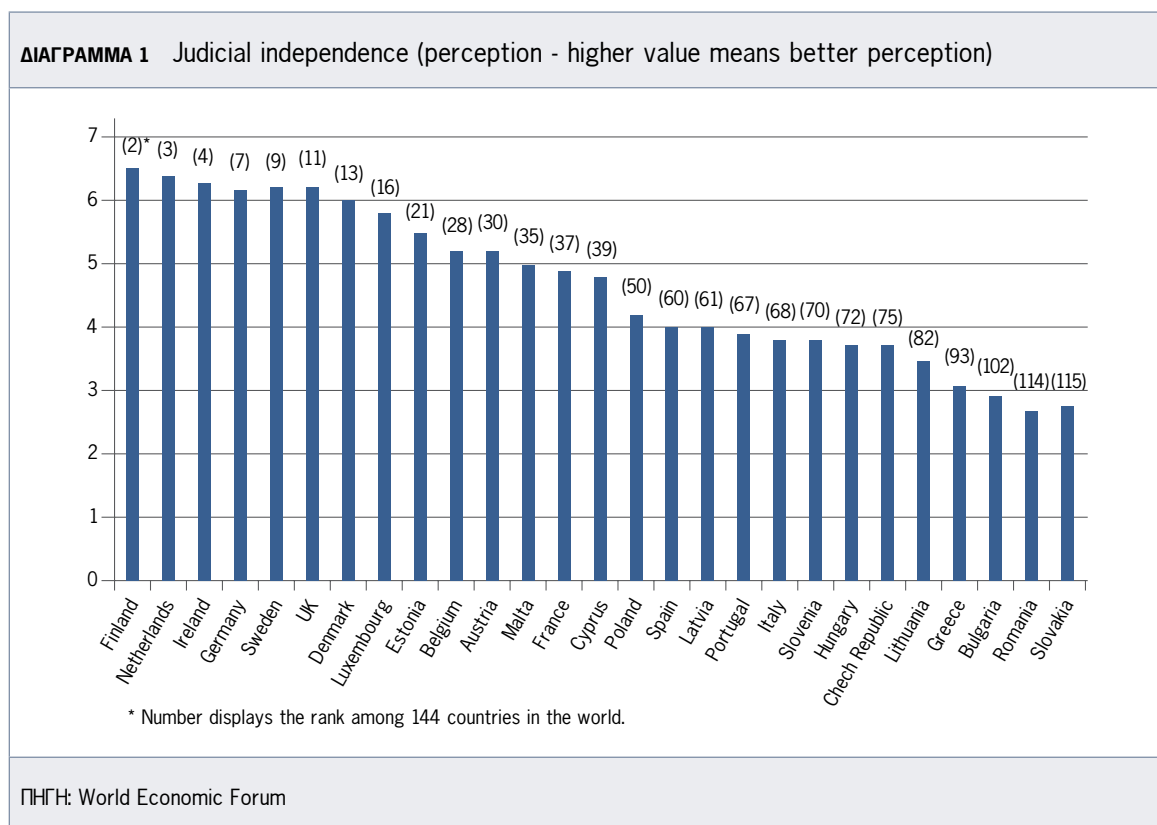
Από όσα προηγούνται προκύπτει σαφώς ότι σήμερα είναι αναγκαίος ένας συνολικός ανασχεδιασμός του συστήματος. Δεν αρκούν πλέον οι οριακές, αποσπασματικές αλλαγές. Όμως, για να επιτευχθεί η πολυπόθητη έγκαιρη εκδίκαση των υποθέσεων δεν αρκεί η θέσπιση μέτρων επιτάχυνσης, χρειάζεται κυρίως δραστική μείωση της δικαστικής ύλης, σε ποσοστό τουλάχιστον 75%! Χωρίς τη μείωση αυτή κανένα μέτρο δεν μπορεί να αποδώσει. Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει μέχρι τώρα, εκεί πρέπει πρωτίστως να στραφεί η προσπάθεια.

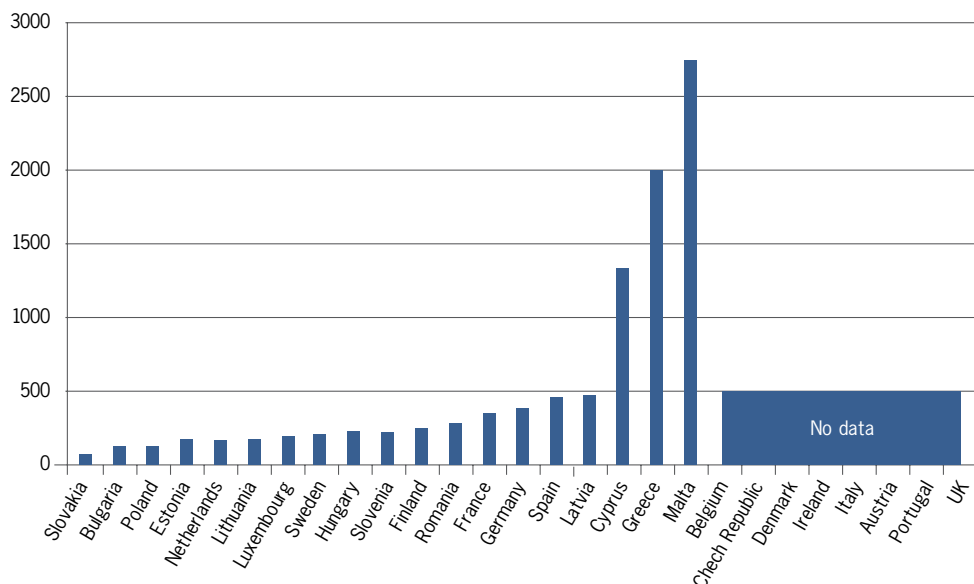
Για να μειωθεί ο αριθμός των υποθέσεων που εκδικάζονται πρέπει βέβαια να αντιμετωπιστούν οι εξωγενείς παράγοντες πολλαπλασιασμού των διαφορών, αλλά η αντιμετώπιση αυτή θα είναι μακρόχρονη. Παράλληλα χρειάζεται ένα νέο δικονομικό σύστημα χωρίς μεταβατικές διατάξεις. Η ύλη πρέπει να διασπαστεί και να υπάρξει για κάποιο διάστημα παράλληλη λειτουργία του παλαιού συστήματος μέχρι την εξάντληση εκκρεμοτήτων, ενώ για τις νεοεισαγόμενες να εφαρμοστεί το νέο δικονομικό σύστημα. Δηλαδή, η αντιμετώπιση του προβλήματος πρέπει να γίνει χωριστά για τις συσσωρευμένες υποθέσεις από τη μία πλευρά και από την άλλη για τις νέες.

Απαραίτητη είναι η δημιουργία Παρατηρητηρίου στο Υπουργείο Δικαιοσύνης με αναλυτική καταγραφή όλων των δεδομένων ανά κατηγορία υποθέσεων και ανά δικαστήριο. Από εκεί θα τροφοδοτηθούν και συνεχώς διαμορφωθούν προτάσεις βελτίωσης. Για τον σκοπό αυτό πρέπει κατ' αρχάς να εξαντληθούν οι δυνατότητες του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου, μερικές από τις οποίες επισημάνθηκαν ανωτέρω, και αργότερα να ληφθούν νομοθετικές πρωτοβουλίες για μεγαλύτερη αναδιοργάνωση της δικαιοσύνης και ριζικότερα μέτρα. Τέλος, όταν έρθει η ώρα της αναθεώρησης πρέπει να εισαχθούν νέες συνταγματικές ρυθμίσεις για τη δικαιοσύνη, στις οποίες μόνον ακροθιγώς έγινε αναφορά στην παρούσα εισήγηση.

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να αντιμετωπίζονται τα προβλήματα εμπειρικά, ανάλογα με την κατηγορία υποθέσεων και τα συγκεκριμένα δικαστήρια. Γι' αυτό πρέπει να ενεργοποιηθεί η συνεχής καταγραφή και ανάλυση δεδομένων. Θα χρειαστεί χρόνος, επιμονή και υπομονή. Δεν υπάρχουν μαγικές λύσεις. Η ποιότητα της δικαιοσύνης, στοιχείο της οποίας είναι η απονομή της με εύλογο ρυθμό, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον βαθμό πολιτισμού της κοινωνίας στο πλαίσιο της οποίας απονέμεται.

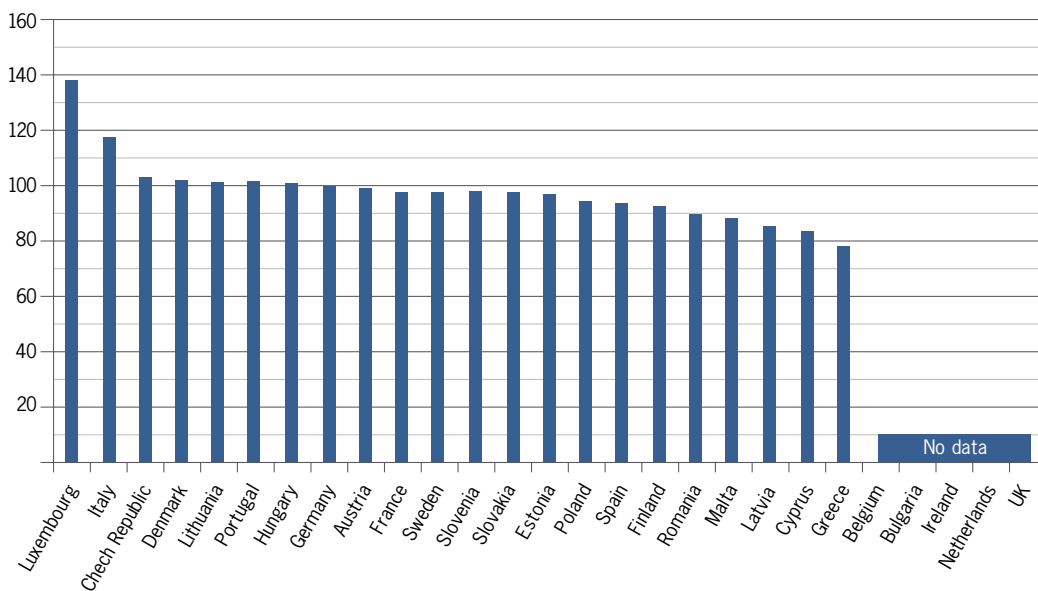

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2 Time needed to resolve administrative cases (in days)

ΠΗΓΗ: CEPEJ study

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3 Rate of resolving litigious civil and commercial cases (in %)

ΠΗΓΗ: CEPEJ study

